

Талан (скорочено)

Михайло Старицький

Присвячується Марії Заньковецькій

Із побиту малоруських акторів

Діється в 90-і роки минулого століття.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ДІЯ ПЕРША

Ця дія відбувається за лаштунками сцени перед та під час вистави. Починається все з метушні: засвічують лампи, носять декорації, актори готуються до виступу, хористи йдуть займати місця. Гирявий Кир Іванович, помічник режисера, дзвонить втретє, за лаштунками починає тихо грати музика. Юркович, репортер, вітає Котенка Юрія Савича, режисера, бо прийшло багато людей. Репортер зауважує, що такий успіх стався завдяки таланту чудової Марії Іванівни Лучицької. Котенко заперечив заслугу Марусі, говорячи, що вона одна нічого не варта, а всьому голова комік і ансамбль. На його думку, саме він побачив у Лучицькій вогник і зробив з неї актрису, хоч талану у Лучицької як кіт наплакав, а от у Квятковської природного живця більше. Юкович почав вихваляти Катерину Григорівну Квятковську, молоду актрису, яка саме підійшла до них.

Тим часом Ганна Кулішевич, молода актриса, розмовляє з Квіткою Антоном Павловичем, паничем з багатої фамілії в Малоросії. Хлопець розпитує про Лучицьку і переживає, що вона ще не прийшла. Раніше він був добре знайомий з Марією, але тепер вона уникала його. Кулішевич радить Квітці розпитувати про Марію у Маринки, це 17-річна дочка старого суфлера Романа Лемішки і вихованка Лучицької.

Котенко вирішує спершу показувати драму, а потім водевіль. Це приводить акторів у замішання. Марко Карпович Жалівницький, середніх літ актор, намагається пояснити Котенку, що це неправильно, але режисер на це не зважає і каже, щоб його не вчили. Старий суфлер Лемішка теж в замішанні, він біжить по книжку з драмою, бо ж думав, що спершу буде водевіль, і потрапляє під гарячу руку Котенка.

Нарешті прибігає Марія Лучицька, її вихід останній. Вона розмовляє з Жалівницьким, і він говорить, що Квятковська ненавидить Марію. Лучицька не вірить, бо вважає, що зовсім поганих людей нема. Марія зізнається, що Жалівницький і бабуся Палажка, її стара няня, – найрідніші для неї люди. Марія пам'ятає, як колись зустріла Жалівницького, а він допоміг їй побороти відчай і прищепив любов до театру. Марко Карпович радить Марії не зв'язуватися з Квіткою, бо то розбещений панич, але актор

раптом розуміє, що Лучицька знову закохалася у панича. Жалівницький боїться, щоб Квітка не поламав Марії життя.

Згодом Марія розмовляє зі Степаном Івановичем Безродним, середніх літ паном, антрепренером. Безродний говорить, що набирається від неї душевної сили і віри, хоч втратив віру у людей і їх щирість. Лучицька дорога йому не таланом своїм, не тим, що на його збирається люд, а своєю ясною вірою у людей і в святу справу, дорога своєю чистою душею...

Поки Марія пішла на сцену, Квятковська намагається придобритися до Безродного. Вона бере його за руку, пригортається, хоче причарувати, але Степан Іванович не зважає на неї і йде геть, бо розуміє її гру.

З залу доносяться крики: "Лучицька! Браво!!", це не подобається Котенку. Свою злість режисер зганяє на свого помічника, Гирявого.

Лучицька повертається з букетом. Чути, що глядачі кличуть її на біс. Котенко кричить, щоб виходили обидві – Лучицька і Квятковська, але потім згоджується, щоб йшла тільки Марія.

Коли Лучицька знову вернулася за лаштунки, редактор газети Антипов та багато інших вітають Марію, аплодують, цілують її руки. Квятковську і Котенка це дуже дратує.

Квітка з букетом з'являється перед Лучицькою і признається в коханні. Марія просить не говорити такого, бо все вже в минулому, їхні шляхи розійшлися, зараз її доля – театр.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ДІЯ ДРУГА

Середина розкішного покою в готелі. Баба Палажка і Маринка п'ють чай і розмовляють про Марусю, яка недавно захворіла. Всі її провідують і переживають, але їй є такі, що тішаться – Квятковська та Котовський.

Поки Маринки нема, приходить Квітка і просить Палажку впустити його до Марусі. Він питає поради, як йому добути ласки в Лучицької, адже кохає її і мріє, щоб стала його жінкою. Палажка радіє, але хвилюється, чи прийме Марусю мати Квітки, велика пані. Панич надіється, що мама не одмовить, хіба тільки театру не дозволить. Він питає, чи Маруся не любить Марка Жалівницького, але стара каже, що Марко і Маруся, наче брат і сестра.

Коли Квітка передавав старій листа для Марусі та збирався йти геть, прийшов Жалівницький. Йому не сподобалося, що панич приходить, бо Марусі потрібен спокій. Прибігає і репортер Юркович, який шукає для газети сенсацій. Він питає, що з Марусею, чи вона отруїлася, чи яка хвороба, бо є чутки, що вона спочатку зустрічалася з Жалівницьким, а тепер хтось другий, ну і сварка. Марко Карпович не може стерпіти образу Лучицької і трясє Юрковича, обіцяючи, що знайде того, хто придумує плітки, і помститься. Жалівницький йде, а Юрковича виганяє Палажка.

Маринка червоніє, коли каже Лучицькій, що приходив Марко Карпович. Маруся розуміє, що Маринка закохана в Жалівницького, і радить виходити за нього заміж. Сама ж вважає, що сім'ю і сцену неможливо поєднати, бо одна одній буде шкодити: або зрадиш дітей, або зрадиш громадську одправу...

Провідати Марусю приходять Квятковська, а потім Кулішевич. Квятковська вдає, що дуже переживає за Лучицьку, постійно обіймає і цілує її, жаліється, що не встигає грати усі її ролі. Коли Лучицька каже, що не вічно гратиме, Квятковська радіє, а тоді питає, чи це зв'язано з тим, що Маруся виходить за Антося. Лучицька каже, що це плітки чи жарти.

Ганна Кулішевич розповіла Марусі, що ходять чутки, ніби вона посварилася чи з Жалівницьким, чи з Квіткою. Ганна пропонує ударити лихом об землю і йти на сцену, та Маруся ще не має сил. Кулішевич передає їй листа від Котенка. Той пише, що без неї не можуть обійтися, а вона за чужою спиною тільки й турбується своїми сердечними справами. Маруся, вражена змістом листа, плаче, а Ганна заспокоює її.

Коли Палажка з Марусею залишаються самі, стара дає їй листа від Квітки. Актриса читає і вагається, що ж їй робити. Вона говорить, що панич у її тихе життя, у її ясний розцвіт талану вкинув заразу... Палажка ж радить виходити заміж, народжувати дітей, а про театр забути. Маруся відчуває, що не може перемогти себе, але це ж зрада Богові: він наділив її таланом, а нечистий спокушає солодкою втіхою... і вона уже хитається. Тут з'являється Квітка і признається в коханні. Марія нагадує йому, що колись кохала його, а він її одіпхнув. Тепер вона не та: втратила ясність і віру, напилася отруйних сліз, нарешті, пізнала нове життя, повне і обов'язків високих, і широкої втіхи... Антось говорить, що тоді нічого не розумів, а тепер готовий тікати з нею, куди вона захоче. Маруся говорить, що вірить в сцену, її важливість, мусить їй послужити. Коли Квітка пропонує виходити за нього заміж, приходять Антипов. Квітка ховається у спальні Лучицької, а вона цього не помічає і переживає, куди він побіг. Антипов говорить Марусі, що вона має незвичайний талант, що їй потрібно грати в Москві. Актриса каже йому, що, можливо, кине сцену. Редактор бачить, що вона хвора, і йде, обіцяючи прислати до неї лікаря.

Маруся переживає за Квітку і вже збирається йти шукати його, але не має сил. Квітка вибігає зі спальні, кидається до неї. Вона плаче і каже, що їй його жаль. Він обіймає її і каже, що захлинається від щастя.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ДІЯ ТРЕТЯ

Минуло пів року. Дія відбувається у панському саду, надворі осінь. Лучицька тепер жінка Квітки, хоч шлюбу у них ще не було. Та про це ніхто не знає, навіть Палажка. Маруся не погодилася на шлюб, бо хотіла переконатися, що вона не буде Антосеві каменем, не зв'яже його життя і волю. У їхньому житті не все так добре. Антось досі живе за рахунок матері і ніде не працює. На казенну службу він не хоче, планує

служити земстві, але вважає, що від нього всі відвернулися через те, що взяв за дружину просту актрису без роду. Палажка намагається підтримувати свою пані, але навіть старій нелегко, бо служниці Антосевої мами та й сам чоловік недолюблюють її. Квітка все частіше йде з дому на полювання, бо йому нудно. Лучицька всіляко намагається догодити чоловіку, а йому здається, що вона якась екзальтована, тривожна, нудиться. Чоловік досі під впливом матері, але говорить, що в будь-яку мить готовий повінчатися. Маруся думає, що вона обридла чоловікові, що її рай скінчився. Щоб відволіктися, вона розглядає речі зі своє шкатулки. Там вона зберігає дорогі подарунки, які їй дарували майже в кожному місті, де вона виступала. Також вона досі зберігає вінки і аркуші з ролями. За перегляданням вмісту шкатулки дівчину застає Олена Миколаївна, мама Квітки. Жінка розпитує Марусю, що це за листи, і питає, чи вона сумує за попереднім життям. Олена Миколаївна вдає, що дуже цінує, співчуває і жаліє Марусю, але тим часом будує підступний план. Вона натякає, що Маруся зламала життя Антосеві (чи як говорить стара, Антуанові), що він полюбив її за талант, за те, що всі перед нею падали, а тепер, без сцени, йому веселіше не з молодого дружиною, а з зайцями в лісі. Ці відвідини Олени Миколаївни доводять Марусю до сліз, вона вибігає. Побачивши сина, Олена Миколаївна говорить йому, що любить Марусю, а потім каже, що його жінку тягне до старого життя, що вона вийшла за нього з розрахунку, що вона з кимось переписується...

Тим часом провідати Марусю приїхав батько Маринки, старий Лемішка. Він повідомив, що Маринка виходить заміж за Жалівницького. Маруся радіє такій новині і отримує від Лемішки лист, який їй передав Марко Карпович. Дізнавшись від Лемішки, що Безродний прогорів, а Котенко сам усім крутить, Маруся журиться і відчуває, що згаряча порвала з театром, зрадила діло велике ради свого власного серця.

Починається буря, чути грім, видно блискавку. Розлючений Квітка прибігає до Марусі і сварить її за лист, де було написано: "Прости, я розлюбив тебе, а покохав другу... ти собі знайдеш...". Лучицька розсміялася, бо це була її роль із "Глитая", лист, що Глитай підробив і приніс Олені. Антось вибачився, пояснив, що розлючений, бо в земстві йому відмовили. Слуга кличе Антосю до матері. При світі блискавки видно в гушавині бариню і Квітку. Скоро по тому чоловік прибігає до Марусі і починає сварити і кричати, що вона веде з кимось любовні переписки, що з кимось недавно обіймалася. Лучицька пояснила, що то приходив батько Маринки, а лист вона отримала від Жалівницького. Антось вхопив лист і почав читати. Побачивши, що Марко Карпович просить Марусю повертатися, Антось шаленіє. Він говорить слова своєї мами про те, що Лучицьку манить циганське життя. Чоловік каже, що Маруся тут не полонянка, тримати він її більше не буде. Коли він вибігає, Лучицька плаче, кличе Палажку і просить збиратися, бо вони тікатимуть з цього місця.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Минуло шість місяців. Котенко командує усім в театрі і намагається всюди зменшити витрати. Безродний мусить слухатися його і виконувати всі вказівки. Квятковська свариться з Котенком, бо всі головні ролі віддав Лучицькій. Котенко виправдовується, що публіка вимагає саме Марусю, а Квятковська обіцяє йому помститися і каже: "Знаю, знаю, певно, уже закортіло панії, яку за патли вигнали з двору? Заманулося сухотньої повії? Закохався у дохлу Лучицьку?".

Юркович тепер рецензент і часто навідується до Квятковської. От і сьогодні, прибувши до актриси, він дізнався про повернення Лучицької, а сам розповів, що бачив у місті худого і блілого Квітку. Квятковська відразу відпровадила Юрковича, щоб привів до неї Антося. Для неї панич був ласим шматочком. Покликавши сумнівну молодь, юнаків–клакерів, Квятковська доручила їм під час вистави осадити Лучицьку. Потім актриса зустрілася з Квіткою, якого привів Юркович. Панич говорить, що "тепер горлиці перевертаються в гадюк", що його боліла голова, тож він постригся, щоб не брехали, що у нього ріжки. Видно, що чоловік божеволіє, а Квятковська підливає олії в вогонь, говорячи, що Лучицька проміняла його на не знать кого, тому треба мститися. Вона веде Квітку у ложу, звідки вони будуть дивитися виставу. Він забуває на столику Квятковської свій бінокль.

Маринка розповідає Жалівницькому, що підслухала, як Квятковська підмовила клакерів. Марко не може зрозуміти такої підлості і вирішує сказати Безродному, у якого є багато прихильників з чесною молоді. Ці хлопці спинять клакерів.

Лучицька під час розмови з Маринкою бачить бінокль і впізнає, що це Квітчин. Вона досі його кохає і дуже мучиться, та хоче грати на сцені, віддає їй останні сили, бо знову хвора. Маруся вирішує, що Квітка закоханий у Квятковську, і їй стає погано. Викликають лікаря, який забороняє Марусі виходити на сцену. Та приходить Котенко і каже, що перший спектакль мусить бути з нею, бо публіка прийшла слухать Лучицьку. Маруся збирає останні сили і каже, що вийде на сцену.

Під час вистави Котенко грає роль Богдана Хмельницького, від якого втекла дружина Єлена до Чаплінського, Жалівницький – в ролі Тимка, сина Хмельницького. Лучицька грає Єлену. Коли вона з'являється на сцені, Квітка починає викрикувати образи на її адресу. Квятковська намагається його заспокоїти. З залу лунають то слова "Браво Лучицька!", то "Ш-ш, ш-ш, вон Лучицьку!". Маруся чує, що в залі є Квітка, а потім бачить біля нього Квятковську. Лучицька рве навіжено собі волосся, хапається рукою за горло, за серце. Тим часом поліцейський виводить Квітку, а той кричить: "Беріть її! Вона втекла до коханця! Зрадила, гадина! Вона висушила мій мозок!" Жалівницький вибігає на сцену і підтримує Лучицьку; вона б'ється на руках, та раптом виривається і каже в зал: "Женіть!.. Сльози лила... Кров точила... для вашої втіхи!.. А тепер... плюйте на мене – для втіхи! Бийте – для сміху!.. Топчіть на регіт!... Хіба в актриси є серце, є честь?? Нема, нема!! Вона бездушна забавка, вона запроданка ваша!"

ДІЯ П'ЯТА

Минуло три тижні. Лучицька лежить хвора у кімнаті, що належить Маринці і

Жалівницькому. Під час вистави вона сильно стривожилася, упала і залилася кров'ю. Квітка опинився у божевільні, а його мати написала Марусі лист, у якому просила пробачення за себе і за сина. Усі актори і хористи збирають гроші, щоб допомогти Марусі.

Сьогодні у неї саме день ангела. Палажка побігла до церкви помолитися за її здоров'я, хоч лікар не давав жодної надії. Приходять Лемішка і дві хористки. Суфлер дає Маринці гроші на потреби Марусі, а хористки збирають у саду квіти для хворої. Коли вона прокидається і за допомогою Маринки сідає в крісло, хористки підносять їй вінок і квіти. Лучицька радіє і співає, поки не схоплюється за серце. Лучицька мовчить, важко дише і мімікою показує, щоб їй наділи дукач і намисто, її наряджають, а на голову кладуть вінок. З церкви повертається Палажка, приносить хворій проскуру. Приходить Безродний з квітами, Лучицька хоче пройтися з ним, підвелася, але відразу повисла у нього на руках. Її садять у крісло, і вона говорить, що їй журно вмирати, бо її життя пройшло марно, не справдилися мрії і надії, навіть її талан не дав рідній сцені спромоги, і серце коханому не дало втіхи. Безродний заперечує Марусі, бо її серце любило, її талант окрасив сцену, привабив до себе весь люд. Розчулена актриса плаче і усміхається. Вона говорить, що хоче жити, стає на коліна і просить Бога не вкорочувати її віку. Безродний і Маринка піднімають її, всі плачуть.

Приходять Жалівницький, Лемішка, хористи, всі з квітами, Котенко передав їй гроші. З'являється Юркович, Кулішевич і студенти, теж з квітами. Кулішевич надіває Марусі на шию хрестик, вітає і подає листа. Лучицька радіє, що лист від нього. Безродний і Жалівницький з докором дивляться до Кулішевич, що така необачна.

Лучицька читає: "Здоров... Лечу до тебе... Тепер ніхто не розраїть... Все життя тобі і твоєму талану... Все моє добро твоїй рідній сцені!" Вона цілує листа, радіє, а потім опускає руки і, звисивши голову, посувається вниз, під вінки. Маринка припадає до неї і каже всім, що серце не б'ється.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу